

IV. МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

*Захарченко П. П.,
доктор юридичних наук, професор, професор
кафедри історії права та держави юридичного
факультету Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0002-4968-9844*

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2019.4/138-146>

УДК: 340.5

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА: ПОНЯТТЄВА, ІСТОРІОГРАФІЧНА ТА КОМПАРАТИВІСТИЧНА СКЛАДОВІ ЇЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

Анотація. Проаналізовано підходи істориків права до категорії «історія українського права», пропонується її авторське визначення та періодизація в історичному вимірі. Визначений доктринальний підхід кафедри історії права та держави юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, що полягає у визнанні первинності права перед інститутом держави. На нашу думку, з появою держави історія права постає як історія національного законодавства в його взаємозв'язку і взаємозалежності з регулюючою діяльністю держави – її адміністративними і судовими установами, організацією і діяльністю армії, поліції, каральними і тюремними установами тощо. Автор вказує, на те що історія свідчить про те, що суспільство може стабільно розвиватись в координатах замуреного середовища, а функцію інструмента замуреного середовища виконує право.

Метою статті є дослідження історії українського права: поняттєвої, історіографічної та компаративістичної складових її ідентифікації.

Стверджується, що вперше визначення поняття «історія українського права» здійснено не в Україні, а поза її межами. Плеяда юристів, а серед них і історики права, після поразки Української революції 1917–1921 рр., змушені були покинути Батьківщину і оселитися в сусідніх країнах Східної Європи. Підручник з такою назвою з'явився в умовах української еміграції на початку 1920-х років. Першість у цьому належить кільком дослідникам української діаспори, які не маючи жодних історичних, історико-правових джерел та архівних матеріалів, адже в абсолютній більшості збереглися в бібліотеках та архівних фондах радянської України. Проте, і в цих умовах вони змогли закласти підвалини для становлення відповідної галузі наукових знань.

Зазначається, що спадкоємницею збережених у діаспорі традицій, можна назвати кафедру історії права та держави юридичного факультету Київського університету імені Тараса Шевченка, члени якої впродовж багатьох років обстоюють не лише назву навчального предмета «Історія українського права», а й доводять його генетичний зв'язок із правом Руської держави, інших національних державних утворень пізнішого періоду. З-під пера викладачів кафедри вийшло кілька посібників з історії українського права. Особливий наголос зроблено на творчості Олек-

сандра Шевченка, який став автором кількох підручників та навчальних посібників, що й досі широко використовуються в навчальному процесі юридичних факультетів України. В одному із них О. Шевченко актуалізував проблему періодизації українського права, де головним критерієм визначив еволюцію джерел права. На цих позиціях стоїть і автор пропонованої публікації.

У заключній частині роботи наголошено на прикладах у відмінностях в еволюції, сутності та змісті українського права від російського.

Ключові слова: історія українського права, періодизація, джерела права, звичай, закон, історіографія.

Постановка проблеми. Історія українського права – це не тільки навчальний курс, а й одна з фундаментальних юридичних наук, що активно і масштабно розвивається у сучасних умовах утвердження Української держави. Вона успішно читається впродовж двадцяти років у єдиному в Україні вищому навчальному закладі – на юридичному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка. До нині, флагман історично-правової науки не зміг переконати очільників інших закладів юридичного профілю, а точніше їхню адміністрацію усвідомити, що за наявності «американського», «німецького», «польського» та права інших націй і народів, «українського» існувати не може. Заскорузли стереотипи радянського минулого, де місця національному, українському місця ніколи не знаходилося, багатьом не дають можливості позбутися стереотипів традиційно радянського думання, міркування, узагальнення.

Натомість, доктринальний підхід кафедри історії права та держави юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка полягає у визнанні первинності права перед інститутом держави. З появою держави історія права постає як історія національного законодавства в його взаємозв'язку і взаємозалежності з регулюючою діяльністю держави – її адміністративними і судовими установами, організацією і діяльністю армії, поліції, каральними і тюремними установами тощо. Історія свідчить: суспільство може стабільно розвиватись в координатах замиреного середовища,

а функцію інструмента замиреного середовища виконує право.

Тому метою цієї статті є дослідження історії українського права: поняттєвої, історіографічної та компаративістичної складових її ідентифікації.

Історична практика, яку часто ігнорують, дає можливість продемонструвати переконливі докази заснування держав у Європі та Америці на основі установчих актів, ухвалених органами, на це уповноваженими. У такий спосіб вони засвідчують первинність права навіть в умовах функціонування сучасного історичного типу держави як політико-правового інституту. На прикладах нового та новітнього періодів всесвітньої історії, які зберегли достатню кількість свідчень, що дають можливість довести справедливість сказаного вище, спробуємо обґрунтувати висловлену думку. Аби на політичній мапі світу постала така країна як Сполучені Штати Америки, необхідно було на законодавчому рівні її проголосити. 4 липня 1776 р. Другим Континентальним конгресом північно-американських колоній Великої Британії ухвалений документ, що називався Декларацією незалежності (англ. United States Declaration of Independence). Він проголошував, що тринадцять колоній Північної Америки стають вільними та незалежними державами, а усі політичні зв'язки між ними та Королівством Великої Британії анулюються. Конгрес не був політико-правовим органом певної країни, а складався із 65 депутатів від усіх північноамериканських колоній і взяв на себе функції започаткувати незалежність окремих держав. Отже, спочатку з'являється нормативно-правовий

акт, яким проголошується (інколи урочи-сто) створення держави.

Ще більш промовистим фактом є близькі для кожного з нас події, пов'язані з проголошенням незалежності Української Народної Республіки, 100-річчя якої ми відзначили нещодавно. На моє глибоке переконання, про що неодноразово заявляв у своїх публікаціях, незалежність УНР також була проголошена установчим актом Української Центральної Ради саме у той день, коли вона перебрала на себе функції законодавчої влади. Йдеться про Третій Універсал Української Центральної Ради від 7 (20) листопада 1917 р., з якого й необхідно брати відлік незалежності української держави початку ХХ століття.

Чи, можливо, у 1991 р. із суб'єкта радянської федерації (Українська РСР) виникла держава Україна, а потім проголошений акт її незалежності. Ні, все відбулося в зворотному порядку.

Отже, первинність права перед інститутом держави вважаємо фактом доконаним. Саме з цього ми й виходимо при з'ясуванні поняття «історія українського права».

«Історія українського права як дисципліна поки що не існує. Література цієї галузі українознавства складається з 2–3 серйозних праць та дуже невеликого числа заміток, що друкувалися переважно в «Київській старовині» – так у 1913 р. писав про поки що не впроваджену в університетський курс навчальну дисципліну відомий український історик права М. Слабченко.

Прошло лише чотири роки і ситуація змінилася. До наукового обігу поняття «історія українського права» (авт. – до того «західноруського» чи «малоросійського права») увійшло із заснуванням Київського народного університету у 1917 р., заняття в якому проходили в приміщенні університету святого Володимира. У структурі правничого фа-

культету з'явилася кафедра історії українського права, де й читався відповідний навчальний курс.

Визначення поняття «історія українського права» вперше здійснено поза межами України. Плеяда юристів, а серед них і історики права, після поразки Української революції 1917–1921 рр., змушені були покинути Батьківщину і оселитися в сусідніх країнах Східної Європи. Підручник з такою назвою з'явився в умовах української еміграції на початку 1920-х років. Першість у цьому належить відомим дослідникам української діаспори Р. Лашенку, Л. Окиншевичу та М. Чубатому, які, маючи брак історичних, історико-правових джерел та архівних матеріалів, що зберігалися бібліотеках та архівних фондах радянської України, змогли закласти підвалини для становлення відповідної галузі наукових знань.

Отже, Р. Лашенко розумів історію права як науку, яка викладає історію національного українського правового розвитку¹. У цьому зв'язку, дослідник цілком резонно наголошував, що історія українського права спирається на український національний ґрунт, а простір його розповсюдження має охоплювати усю українську націю, де б її творчість не виявлялася.

Значну частку в розробленні теоретико-правових понять права загалом і українського зокрема, вніс український дослідник-емігрант Л. Окиншевич. Визначення поняття «українське право» можна знайти в тритомній «Енциклопедії українознавства», що була упорядкована ще в кінці 1940-х років. У цьому варіанті українське право визначається як система правил-відносин між членами українського суспільного союзу і поведження цих членів при регулюванні своїх взаємовідносин². Згодом вчений удосконалив названу правову дефініцію, визнавши, що українським правом є сукупність обов'язкових до виконання й наслідування правил, які визначають вчинки й взаємини укра-

¹ Лашенко Р. *Лекції по історії українського права* (Київ, Україна 1998) 15.

² *Енциклопедія українознавства: загальна частина: у 3-х т.т.* 2 (Київ, Інститут української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського 1995) 630.

їнського населення в українському організованому суспільстві та організаційні основи цього українського суспільства¹.

Відомий історик церкви і права М. Чубатий в нотатках, зроблених ним у період викладання в Українському університеті у Львові впродовж 1920–1923 рр., також запропонував власне визначення «історії українського права». Щоправда, воно в друкованому вигляді з'явилося лише через два десятиліття у Мюнхені. *Історія українського права*, на переконання М. Чубатого, *це наука, яка висвітлює постання і безперервний розвиток правових норм, діючих серед українського народу*².

Незважаючи на те, що в основу аналізованого поняття дослідники і науковці діаспори закладали правовий критерій, але періодизували історію, спираючись на етапи державного чи, відповідно, бездержавного життя українського народу. Тяглисть до позитивізму, закладена імперською науковою школою, важко викоринувалася із правової свідомості вчених, навіть із такими гучними прізвищами. Так, М. Чубатий поділив історію українського права на чотири періоди, де до першого відніс земську або князівську добу. Другий – охоплює литовсько-руський період (друга половина XIV – кінець XVI ст.). До третього – належить козацька доба у межах XVII – XVIII ст.). І, нарешті, четвертий період розпочався зі створення української держави у 1917 р.

Періодизація Р. Лашенка не має особливих відмінностей від авторського підходу М. Чубатого, хоча набула детальнішого характеру. Так, литовсько-руська доба хронологічно розширюється до середини XVII ст., охоплюючи й польський період панування на українських територіях. Включає добу Гетьманщини і московський період, що закінчується 1917 роком.

Л. Окиншевич, не виходячи за рамки розвитку права європейських держав,

та, спираючись на тісні і тривалі зв'язки України з ними, запропонував поділити історію українського права на три окремі епохи: 1) Феодальну (X–XV ст.); 2) Станової держави (XVI – середина XIX ст.); 3) модерної держави.

Спадкоємницею збережених у діаспорі традицій, можна сміливо назвати кафедру історії права та держави юридичного факультету Київського університету імені Тараса Шевченка, члени якої впродовж багатьох років обстоюють не лише назву навчального предмета «Історія українського права», а й доводять його генетичний зв'язок із правом Руської держави, інших національних державних утворень. З-під пера викладачів кафедри вийшло кілька посібників з історії українського права, безпосередню участь у підготовці яких взяли участь І. Безклубий, О. Вовк, І. Гриценко, Ю. Цветкова, О. Шевченко та інші. Останньому належать кілька авторських навчальних посібників, що й досі широко використовуються в навчальному процесі юридичних факультетів України. В одному із них О. Шевченко актуалізував проблему періодизації українського права, де цілком слушно головним критерієм визначив еволюцію джерел права. Наслідком застосованого підходу стало обґрунтування ним таких періодів:

1. Коли його джерелами став звичай і закон (IX–XIII ст.).

2. Коли застосовувалося звичаєве право польсько-литовське законодавство (XIV – середина XVII ст.).

3. Період розвитку і застосування загального права і національного законодавства (середина XVII – XVIII ст.).

4. Період домінування закону як джерела права (XIX – початок XX ст.).

5. Період виникнення національного законодавства (1917–1920 рр.).

6. Період виникнення і панування закону влади (1921–1991 рр.)³.

¹ Окиншевич Л., *Вступ до науки про право і державу* (Мюнхен: Український Вільний Університет, 1987) 5.

² Чубатий М., *Огляд історії українського права. Історія джерел та державного права* (Мюнхен, 1947) 4.

³ Шевченко О., *Історія українського права: навчальний посібник: Матеріали до курсу лекцій з історії української державності* (Київ, Олан 2001) 5.

Пропонована стаття відповідає концептуальним засадам, напрацьованим багаторічним досвідом роботи кафедри історії права та держави і його провідним ученим Олександром Шевченком. Він неодноразово наголошував на тісному антропологічному зв'язку права з рівнем культури народу, його психологічним складом мислення, морально-етичними нормами, релігійністю тощо.

Про глибоку прив'язаність українського права до національного духу народу чи нації свідчать слова, що належать Шарлю Монтеск'є: «Закономають відповідати властивостям народу для якого вони створені, надзвичайно рідко закони одного народу можуть згодитися для іншого народу». Саме тому й пропонується поглянути на історію українського права як на історію правотворення та правозастосування не лише, власне, джерел та норм, створених правовою думкою українського народу, а й на імплементацію правових традицій та законотворчого досвіду правових систем та культури тих народів і держав, до складу яких потрапили українські етнічні території. Цей процес не був одностороннім, адже й українські правові норми (здебільшого звичаєві) нерідко використовувалися правовими системами держав, у складі яких перебували українські території. Щоправда, якщо одні зберігали їх, то інші – унеможлилювали їхнє застосування. Синтезуючи власний правовий досвід з впливом правових культур сусідніх народів, говоримо про неперервність в еволюції, про структурно-функціональну упорядкованість його галузей та інститутів, про зміст принципів та ідей, які знаходять вираження в українській правовій традиції.

З приводу необхідності включення в курс «Історії українського права» проблем правового розвитку держав, до складу яких входили етнічні українські території, неодноразово висловлювався

М. Чубатий. Понад 80 років тому вчений зазначав: «Досліди над тим чужим правом ...інтересують нас лиші оскільки, оскільки мусимо ілюструвати як це чуже право спричинялося до зникнення місцевого або, навпаки, оскільки місцеве українське право впливало на це чуже, захоже й витворювало тут нові інституції»¹.

Відтак, кафедрою історії права та держави юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, і мною також, взято за основу визначення поняття «**українське право**», запропоноване доктором юридичних наук, професором Марією Мірошніченко. Авторка його розглядає у співвіднесенні із загальним поняттям право в історичному вимірі як *адекватне інтересам українського народу (нації) формоутворення, яке є способом існування і вираження змісту соціально-економічних, політичних зв'язків і взаємодій, підпорядкованих моральним вимогам, силі звичаю, традицій та юридичним правилам існуючої соціокультурної реальності, духовним виміром якої є українська етнічна ідентичність*².

Позаяк основним ядром українського права є звичаєве право, яке пронизало його минувшину від потестарного (додержавного) суспільства до сьогодення, постає потреба в обґрунтуванні періодизації історії українського права. Виходячи переважно із дискретних умов існування української державності, взявши за критерій розвиток таких джерел права як звичаєве право і закон, цілком доцільно виділити три періоди в історії українського права:

1. *Домінування в українському правовому просторі норм звичаєвого права*, нижньою межею якого слід вважати архаїчне право додержавного періоду, а верхньою – ухвалення Першого Литовського статуту 1529 р., поява якого символізувала початок витіснення звичаєвих норм законом;

¹ Мірошніченко М, *Історія українського права. Джерела. Ч. 1* (Київ, Київ. університет імені Тараса Шевченка 2015) <<https://leksii.org/11-70974.html>> (дата звернення: 25.05.2019).

² Сергеевич В, *Русские юридические древности: У 4-х т.* (СПб, И. А. Лебедева, 1890) Т. 2.

2. *Конкуренція між звичаєвим правом і законом*, що тривала з перемінним успіхом, починаючи з 1529 р. і до кінця XVIII ст., коли, зрештою, закон стає основним джерелом права як в українських лівобережних, так і правобережних губерніях, що опинилися в складі Росії. У Австрії, до складу якої входила Східна Галичина з українським населенням, звичаєве право перестало існувати після ухвалення Австрійського цивільного кодексу 1811 р., в якому про такий самобутній вид джерел права вже жодним чином не згадувалося;

3. *Домінування закону в системі українського права*, починаючи з кінця XVIII ст. (ліквідації Української гетьманської держави (Війська Запорозького)) і до сьогодні.

В останні роки, особливо після анексії Криму, російську історико-правову науку та шпальти часописів і монографій заповнила проблема належності правової та державної спадщини Русі. Сучасна російська історіографія наполегливо, але бездоказово, пов'язує її з долею Московського царства та Російської імперії, які, мовляв, і стали правонаступниками руських політико-правових традицій. За ідеологічним нашаруванням та пануючим в сучасній Росії великодержавним мисленням нікого не цікавить звернення до результатів багаторічних досліджень відомих вчених, виявлених ними фактів, що містяться в нарративних та правових джерелах, які далеко не підтверджують висловлену гіпотезу. У зв'язку з цим, наведемо витяги із кількох робіт відомих ще у Російській імперії дослідників, які безпосередньо вказують на відсутність спадкоємності права між Москвою і Руссю, центром якої було місто Київ. Про це заявляв відомий дослідник права царської Росії В. Сергєєвич: «У юридичному побуті Московської держави можна знайти сліди глибокої старовини (*авт.* – звичаїв), але у цілому

московські порядки відкидають старовину». У тому ж ключі висловився ще один патріарх тієї ж епохи П. Мрочек-Дроздовський, наголосивши, що «уся історія Московської держави характеризується поступовим придушенням тих політичних і суспільних засад, якими жила Руська держава та під впливом яких створювалася і розвивалася «Руська правда»¹.

Якщо припустити, що Московське царство успадкувало політико-правову традицію Руської держави, то чому в її суспільному житті і правовому побуті не відклалися і не збереглися державно-правові явища, що відклалися в українській правовій та політичній системі, а саме:

1. Віче та вічевий суд як форма народовладдя після розпаду Руської держави ніде не зустрічається на просторах Московського царства, окрім Новгороду. В Україні обидва явища трансформувалися у форму копних зборів та копних судів, відповідно, згодом – у збори козацьких рад. Висовлене підтверджується словами професора Альбертського університету (Канада) І. Лисяка-Рудницького: «Державність Києва носила на собі виразну печать духа свободи, на що склалися наступні чинники: ...пошанування прав і гідності індивідуумів; обмеження монархічної влади князя боярською радою і народним віче; самоуправне життя міських громад; територіальна децентралізація на квазіфедеративний кшталт... І цей свободолобний, європейський по своїй суті дух притаманний і українським державним організаціям пізніших епох ...»².

На противагу демократичній традиції русинів, Московія проголосила й утвердила ідею своєї єдності на принципі одноосібної монархічної влади, а її самодержавний статус став характеризуватися висловом «Москва – третій Рим». В ньому обґрунтовувалася ідея особливого релігійно-політичного зна-

¹ Мрочек-Дроздовский П, 'Главнейшие памятники русского права эпохи местных законов' (1884) 5–6 *Юридический вестник* 77.

² Лисяк-Рудницький І, *Історичні есе: В 2 т.* (Київ, Основи 1994) 8 Т. 1.

чення Москви як єдиної спадкоємиці державно-церковних традицій Візантійської імперії.

2. Поширеною формою власності на землю в Україні була займанщина, витoki якої сягають доби Руської держави. Під нею розуміють звичаєний спосіб одержання земельної власності на праві першості зайняття вільних земель. У Московському царстві та Російській імперії цей інститут звичаєвого права не був відомий. Лише «Законом про займанщину» від 17 травня 1899 р., самодержавство визнало право земельної власності за жителями українських губерній, що володіли ділянками на праві займанщини.

3. Звичаєве право стало маркером українського права. Завдяки ньому зберігалася національна ідентичність в умовах нашої бездержавності, а в умовах державницького статусу України, воно широко розповсюджувалося по українських просторах. За твердженням М. Владимирського-Буданова, у Московському царстві звичаєве право важко приживається, а у XVII ст., в умовах посилення самодержавної влади царя, воно взагалі зникає з історичної арени.

У Східній Галичині та у Буковині, що входили до складу Австрійської імперії, про звичаєве право як чинне джерело права востаннє згадується в Галицькому цивільному кодексі 1797 р. У подальшому ні законодавство Австрії, ні законодавство Австро-Угорщини про звичаєве право не згадувало;

4. Магдебурзьке право на терени Русі потрапляє в період її розпаду, проте не поширюється на територію Московського царства. За період середньовіччя і в нову епоху близько 1000 міст і містечок отримують право на самоврядування на основі магдебургії. Міста, що нині входять до складу Російської Федерації і користувалися привілеями магдебурзького права, є почасти українськими етнічними територіями, які перебували під юрисдикцією Української гетьманської держави (Війська Запорозького)

(наприклад, м. Погар – повітовий центр Війська Запорозького, що з 1797 р. входив до складу Глухівського повіту Малоросійської губернії. Нині – селище міського типу Брянської області Російської Федерації).

5. Право володіння земельними ділянками відоме з доби Руської держави, а право приватної власності на землю розвинулося в українському праві у період їхнього перебування у складі Великого князівства Литовського та Королівства Польського. У Московському царстві право приватної власності на землю не фіксується до проведення трьох поділів Польщі у кінці XVIII ст., коли до складу Російської імперії потрапила Правобережна Україна з пануючою тут приватною формою землеволодіння. Щоправда, 90% земельної власності перебувало в руках польської шляхти;

6. Інститут сервітуту як юридичне поняття рецепіюється у систему права Великого князівства Литовського у другій половині XVI ст. з західноєвропейської правової традиції. Росія дізнається про нього лише в умовах проведення реформи 1861 р., коли постає проблема землеустрою українських селян у ході ліквідації кріпосного права, проте так і не знаходить можливості її вирішення, позбавивши українських селян цього права з одного боку, і не компенсувавши їм витрати за його ліквідацію, з другого;

7. Публічно-правова форма договірних відносин, що започаткували себе в договорах між князем і народом, які уклалися у Руській державі, пізніше Уставні грамоти, що були угодою між князем і землями у Великому князівстві Литовському, Договір П. Орлика з Військом Запорозьким, відомий під 1710 р. – це ланки одного ланцюга, що свідчить про спадкоємиць українського права.

Крім того, документи XVIII ст. рясніють повідомленнями про те, що в Україні громада сама обирала священика, де кандидатом міг бути будь-який достойник із числа місцевих жителів,

а після його обрання – уклала договір, за яким на нього покладалися відповідні церковні функції.

Історія Московського царства, Російської імперії, Речі Посполитої та Австро-Угорщини не знає випадків укладення договорів між суб'єктами правовідносин подібного правового статусу.

8. Відповідно до «Зводу законів Західних губерній» 1837 р., в українських губерніях існував той самий порядок спадкування як і в Руській державі. Після смерті батька його майно спадкували сини, у разі їхньої відсутності за правом черговості – онуки та правнуки. Дочки майно батька не спадкували. Вони мали лише право на посаг, який могли отримати від братів.

На відміну від українських, у внутрішньо-російських губерніях батьківське майно за законом спадкували як сини, так і дочки, щоправда, різними долями.

9. На відміну від Московського царства, у другій половині XVII ст. в Україні продовжували застосовувати такий вид доказу як випробовування водою, що генетично успадкований з правової системи Руської держави. При цьому, підо-

зрювану особу рятували від утоплення, проявляючи у такий спосіб милосердя до неї. У Московії у цей час використовувалися докази, що добувалися у ході застосування жорстоких тортур (наприклад, прив'язування до вертела, під яким палало полум'я).

10. В українській національній правовій традиції зберіглося достаньо ліберальне правило, успадковане з язичницьких (дохристиянських) часів, за яким шлюб міг бути не лише вінчаним. У цьому разі розлучення відбувалося за взаємною згодою чоловіка і дружини без участі церковного суду. Вказані звичаєві норми діяли впродовж багатьох століть і востаннє фіксуються історичними джерелами в Українській гетьманській державі (Війську Запорозькому) у кінці XVIII ст.

У Московському царстві та Російській імперії жорсткі канони церковного права жодної альтернативи в порядку розлучення чоловіка з дружиною не допускали.

Отже, судячи з наведених прикладів, є усі підстави стверджувати, що саме українська система права стала спадкоємницею правової спадщини Руської держави.

REFERENCES

BIBLIOGRAPHY

ARTICLE

1. Mrochek-Drozdovskiy P, 'Glavneyshiye pamyatniki russkogo prava epokhi mestnykh zakonov' [The main monuments of Russian law of the era of local laws] (1884) 5–6 *Yuridicheskii vestnik* 77–100 [in Russian].

AUTHORED BOOKS

2. Lashchenko G, *Lektsii po istorii ukrainskogo prava* [Lectures on the History of Ukrainian law] (Kyiv, Ukraina 1998) 154 [in Ukrainian].

3. *Entsyklopediya ukrayinoznavstva: zahal'na chastyna: U3-kh t. T.2* [Encyclopedia of Ukrainian Studies] (Kyiv, Instytut ukrayins'koyi arkheohrafiyi ta dzhereloznavstva imeni M. S. Hrushevs'koho 1995) 630 [in Ukrainian].

4. Okynshevych L, *Vstup do nauky pro pravo i derzhavu* [Introduction to the science of Law and State] (Myunkhen: Ukrayins'kyi Vil'nyy Universytet, 1987) 223 [in Ukrainian].

5. Chubatyy M, *Ohlyad istoriyi ukrayins'koho prava. Istoriya dzherel ta derzhavnoho prava* [Overview of Ukrainian law history. History of sources and state law] (Myunkhen, 1947) 4 [in Ukrainian].

6. Shevchenko O, *Istoriya ukrayins'koho prava: navchal'nyy posibnyk* [History of Ukrainian law: textbook] *Materialy do kursu lektiy z istoriyi ukrayins'koyi derzhavnosti* (Kyiv, Olan 2001) 214 [in Ukrainian].

7. Mirosnychenko M, *Istoriya ukrayins'koho prava* [History of Ukrainian law] *Dzherela* (Kyiv, Kyiv. universytet imeni Tarasa Shevchenka 2015) <<https://lektsii.org/11-70974.html>> (data zvernennya: 25.05.2019) [in Ukrainian].

8. Sergeevich V, *Russkiye yuridicheskiye drevnosti: V 4-kh t* (SPb, I.A. Lebedeva 1890) 368 [in Russia].

9. Lysyak-Rudnyts'kyy I, *Istorychni ese: V 2 t. T. I* [Historical essays] (Kyiv, Osnovy 1994) 554 [in Ukrainian].

Zakharchenko P.,

Doctor of Law Science, Professor,

Professor of the Department of History Law

and states of the Law Faculty of

Kyiv National University Taras Shevchenko

ORCID: 0000-0002-4968-9844

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2019.4/138-146>

HISTORY OF UKRAINIAN LAW: CONCEPTUAL, ISTORIOGRAFICAL AND COMPARATIVE COMPONENTS OF ITS IDENTIFICATION

Annotation. *The approaches to the category «History of Ukrainian Law» are analyzed, its author definition and periodization in the historical dimension is proposed. Doctrinal approach of the Department of History of Law and State of the law Faculty of Taras Shevchenko National University of Kyiv is defined, which consists in recognition of the right of law before the State Institute. In our opinion, with the advent of the state, history of law appears as a history of national legislation in its relationship and interdependence with the state's regulatory activities – its administrative and judicial institutions, organization and activities of the army, police, and punitive agencies etc. The author indicates that the story is indicative that society can develop steadily in the coordinate of the environment, and the function of the instrument of the Zaman environment executes the right.*

The purpose of article *is researching the history of Ukrainian law: conceptual, istoriografical and comparative components of its identification*

It is alleged that for the first time the definition of «history of Ukrainian Law» is not implemented in Ukraine but beyond its borders. The galaxy of lawyers, and among them and historians of law, after the defeat of the Ukrainian Revolution of 1917–1921, were forced to leave the motherland and settle in the neighboring countries of Eastern Europe. A textbook of such name appeared in the conditions of Ukrainian emigration in the early 1920-ies. This primacy belongs to several researchers of the Ukrainian diaspora, who, with no historical, historical, legal sources and archival materials, have remained in the absolute majority in the libraries and archival funds of Soviet Ukraine. However, in these conditions they were able to lay the foundations for the formation of the appropriate field of scientific knowledge. It is noted that the successor of the traditions preserved in the diaspora can be called the Department of the History of law and State of the law Faculty of Taras Shevchenko Kyiv University, whose members for many years advocate not only the name of the educational The subject «History of Ukrainian Law», but also prove its genetic connection with the right of the Rus state, other national state formations of the later period. A few manuals on the history of Ukrainian law came from the pen of the lecturers. Special emphasis was made on the works of Alexander Shevchenko, who became the author of several textbooks and manuals that are still widely used in the educational process of law faculties in Ukraine. In one of them, O. Shevchenko actualized The problem of periodization of Ukrainian law, where the main criterion was determined by the evolution of the sources of law. In these positions is the author of the proposed publication. In the final part of the work emphasized the examples in the differences in the evolution, essence and content of the Ukrainian law from the Russian.

Key words: *History of Ukrainian law, periodization, sources of law, custom law, historiography.*

Стаття надійшла до редакції журналу 26.05.2019